

Veszélyzónák és kisebbségpolitika

Beszélgetés Romsics Ignáccal

Térségünkben, Kelet-közép és Délkelet-Európában különösen kényesnek számítók kérdéssel foglalkozik a történészprofesszor tanulmánykötete, amely a szerző Helikon Kiadónál napvilágot látó életműsorozatának 7. darabja. Mindenekelőtt arról kérdeztem, hogy milyen tartalmi különbséget, illetve egyezést mutat a cím három szava: *Nemzet, nemzetiség és állam*.

– A modern európai történelemben a nemzetek két alaptípusát különbözteti meg a szakirodalom. Az egyikre a közös terület, valamint az ugyanazon jogi-politikai és gazdasági keretekhez, tehát az államhoz való tartozás a meghatározóan jellemző. A másikra pedig a nyelv és kultúra azonosága, valamint a közös származás mítosza és valósága. Előbbit politikai, az utóbbit kulturális nemzetnek szokás nevezni. Könyvemben én az utóbbi értelemben használtam a fogalmat. A nemzetiség az egy kulturális nemzethez tartozó emberek közösségének olyan más államban élő része, ahol szerepe nem domináns és semmiképpen sem államalkotó. A fogalom szinonimája a kisebbség. Az állam egy földrajzilag világosan körülhatárolt területen működő jogi és politikai szervezet, amely az ott lakóktól elvart, sőt gyakran kikényszerített engedelmesség és lojalitás fejében meghatározott elvek szerint intézi azok bizonyos ügyeit. A nemzetállam lakossága pedig nyelvileg-kulturálisan többé-kevésbé homogén.

– Mennyire kellett átdolgoznia a kötetét előző megjelenése óta, esetleg saját szemléletváltása miatt?

– Az első kilenc fejezet betű szerint ugyanaz, mint az 1998-as első kiadás. Az 1990 utáni fejleményekkel foglalkozó tizediket viszont jelentős mértékben kiegészítettem. Áttekintettem, összefoglaltam és értelmezni próbáltam az elmúlt 25 évben történeteket. Az elmúlt negyedszázadban nemcsak a Balkánon és Ukrajnában, hanem a térség néhány más pontján végbement változások ismertetése nélkül a munka hiányos lenne. Kisebb kiegészítésekkel frissítettem az utolsó, 11. fejezetet, főleg a nemzetközi szervezetek kisebbségpolitikai megközelítéseiről szóló részeket.

– Előfordult bármikor, hogy jó kisebbségpolitikát gyakorolt valaki valahol a térségben?

– A „jó” jelentése bizonytalan. A nemzeti homogenizáció legszélsőségesebb formája, a népiirtás és a svájci típusú társulások vagy megegyezések demokrácia mint optimum technikái között nagyon sokféle kisebbségpolitika ismeretes. Minden államtól elvárható, hogy ne törekedjen a területén élő kisebbségek felszámolására. Ha

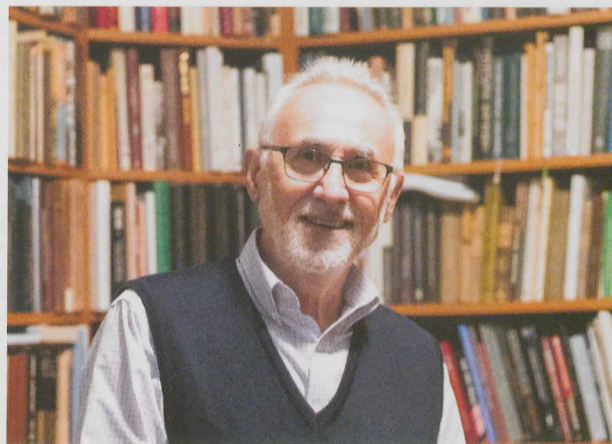
emellett még különböző kollektív jogokkal is felruhazza őket identitásuk megőrzése, kultúrájuk fejlesztése és politikai befolyásuk biztosítása érdekében, akkor ez már kétségkívül „jónak” minősíthető. Viszont van „jobb” is: a teljes kulturális és/vagy területi autonómia. S még ennél is jobb, ha a társadalmat alkotó népcsoportok egyenlő partnerként vesznek részt a közéletben, a politikai befolyás és javak elosztása arányosan, a döntéshozatal pedig kompromisszumok alapján történik. Svájc mellett így működik ma Belgium és többé-kevésbé Spanyolország, valamint nemzetközi ráhatásokkal ezt a modellt próbálják meggyökereztetni Bosznia-Hercegovinában.

– Lehetséges abszolút önálló nemzetállamot alakítani és működtetni ezen a vidéken?

– Teljes mértékben sohasem volt lehetséges, napjainkban pedig végképp nem az. Az Európai Unió tagállamai önként mondtak és mondanak le nemzeti szuverenitásuk különböző attribútumairól. Az államhatárokon átnyúló gazdasági és politikai integráció a világ más részein is terjed. Ezek közül jól ismert az Egyesült Államok és Kanada között kialakult szabad kereskedelmi övezet, amelyhez 1993-ban Mexikó is csatlakozott. Dél-Amerikában az 1990-es évek elején a kontinens két legnagyobb gazdasága, a brazil és az argentin hozott létre szabad kereskedelmi övezetet, amelyhez azóta Paraguay és Uruguay is csatlakozott, továbbá Chile, Bolívia és Peru is társult. Ezt hívják Déli Közös Piacnak. Ázsiában Dél-Korea, Indokína és Indonézia alakított ki hasonló együttműködést. A globalizáció mellett tehát a versenyképességet segítő regionális integráció gondolata is világszerte terjed, s mindez a nemzetállami szuverenitást hatókörét csökkenti.

– Le lehet „kenyerezni” ezzel-azzal, viszonylagos jóléttel a nemzeti érzéseket? Határon túli magyarok lakta területekről régóta vágyakoznak az emberek az anyországra, de Ausztriából és sokáig Bácskából nemigen.

– Ez pontosan így van. A burgenlandi magyarok 1990 előtt is jól elvoltak Ausztriában, s ma sem tekintenek a magyar államra védhatalomként. A jugoszláviai magyarok az 1980-as évek érezték jól magukat a föderális berendezkedésű és egyik hatalmi blokkhoz sem tartozó délszláv államban. Véleményük Jugoszlávia gazdasági hanyatlása, a szerb nacionalizmus erősödése és végül a háborús viszonyok miatt változott meg.

Vagyis megállapítható, hogy ha egy állam gazdaságilag prosperál, melynek előnyeit a kisebbségei is élvezik, s ugyanakkor biztosítja önazonosságuk megélésének a lehetőségét kulturális és politikai síkon egyaránt, akkor a nemzetiségként azonosítható emberek a legtrikább esetben elégedetlenkednek, és nem akarják elhagyni szülőföldjüket.

– Hol lát most válságövezetet a vizsgált területen?

– A legtöbb feszültségzóna ma is a Balkánon található. Koszovó problémája a régió függetlenségének 2008-as deklarálásával látszólag megoldódott. A világ 200 független államának azonban csak mintegy fele, az Unió 28 tagállama közül pedig csupán 23 ismerte el. Az elismerést megtagadta például Spanyolország, Románia és Szlovákia, továbbá Oroszország, Ukrajna, Kína, Irán és Izrael. Nyilvánvaló, hogy miért. S vajon mit fog szólni a nemzetközi közösség ahhoz, ha a nagy-albán eszme jegyében Albánia és Koszovó egyesül? A két állam közötti határ 2018-as megszüntetése ebbe az irányba mutat. De bizonytalan Ukrajna jövője és politikai orientációja is, amely a kárpátaljai magyarok miatt bennünket közvetlenül is érint. Ez egy olyan többszereplős játszma, amelynek végkimenetelét ma még nem lehet pontosan tudni. Úgyhogy jóslásokba én sem szeretnék bocsátkozni.

Mátraházi Zsuzsa

Fotó: Debreczeni Fanni

könyvről

Romsics Ignác:
NEMZET, NEMZETISÉG ÉS ÁLLAM
Kelet-Közép- és Délkelet-Európában
a 19. és 20. században

Helikon Kiadó, 440 oldal, 4499 Ft